

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проєкту Постанови Верховної Ради України "Про заходи у зв'язку з 80-ми роковинами трагедії Бабиного Яру та з увічнення пам'яті жертв Голокосту"

1. Обґрунтування необхідності прийняття проєкту Постанови

Голокост є трагічною сторінкою в історії світу, злочином проти людства, який не повинен ніколи повторитися.

Генеральна асамблея ООН 01.11.2005 прийняла Резолюцію № 60/7, у якій вказано, що "Голокост, який привів до знищення однієї третини євреїв і незліченної кількості представників інших національностей, буде завжди слугувати всім людям пересторогою про небезпеки, які приховують у собі ненависть, фанатизм, расизм та упередження...". Саме цей документ оголосив Днем пам'яті жертв Голокосту 27 січня. В Україні День пам'яті жертв Голокосту 27 січня щорічно вшановується на державному рівні з 2011 року.

29 та 30 вересня 2021 року мають проводитися меморіальні заходи щодо 80-х роковин трагедії Бабиного Яру, яка є символом «Голокосту від куль» і символом нацистської політики знищення людей в Україні.

Указом Президента України від 15.12.2020 року № 567/2020 "Про заходи у зв'язку з 80-ми роковинами трагедії Бабиного Яру та додаткові заходи щодо подальшого розвитку Національного історико-меморіального заповідника "Бабин Яр" було ініційовано ряд заходів щодо вшанування жертв трагедії Бабиного Яру.

На даний момент Україна вживає заходи, орієнтовані на загальноєвропейський шлях вивчення подій Голокосту та збереження пам'яті про його жертв, проте все ще не є активним учасником таких дій.

Наразі в країні відбувається широка дискусія між державою та суспільством, різними політичними та суспільними силами, щодо шляхів вшанування пам'яті жертв Голокосту, порядку здійснення меморіалізації трагедії Бабиного Яру, осіб, які мають право брати участь у реалізації і фінансуванні відповідних заходів.

Усвідомлення помилок минулого та запобігання їх повторенню, боротьба з будь-якими проявами нетерпимості та спрямованість країни на збереження миру та міжетнічної єдності є шляхом, який не дозволить трагедії статися знов.

Слід зазначити, що Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) запровадила програму просвітницької діяльності "Голокост та ООН", затверджену резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 60/7 від 21.01.2005, яка передбачає партнерство з громадянським суспільством, урядами та організаціями, які займаються питаннями Голокосту по всьому світу.

У пп. б п. 13 Резолюції Парламентської Асамблеї ОБСЄ "Об'єднання розділеної Європи" від 03.07.2009 міститься заклик до держав-учасників заохочувати і підтримувати діяльність неурядових організацій, які здійснюють дослідницьку та просвітницьку роботу стосовно злочинів тоталітарних режимів.

В ст. 438 "Угоди про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони" від 21.03.2014 та 27.06.2014 передбачено, що **сторони заохочують міжкультурний діалог між окремими особами та організаціями**, які представляють інтереси громадянського суспільства та культурних закладів України та ЄС.

Задля досягнення цієї мети Сторони впроваджують належним чином положення Конвенції ЮНЕСКО «Про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» 2005 року.

В ч. 1 ст. 7 вищевказаної Конвенції вказано, що сторони докладають зусиль для створення на своїй території такого середовища, яке допомагає окремим особам і соціальним групам створювати, виробляти, поширювати й розподіляти свої форми культурного самовираження й мати доступ до них.

Також, в "Рамковій Конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства" від 27.10.2005, яку ратифіковано Законом України № 581-VII від 19.09.2013, вказано:

"Ст. 7:

Сторони зобов'язуються через органи державної влади та інші компетентні органи:

a) заохочувати роздуми про етику й методи представлення культурної спадщини, а також повагу до різноманітності тлумачень;

b) ініціювати процеси примирення для справедливого врегулювання ситуацій, коли одна й та сама культурна спадщина в різних громадах пов'язана із суперечливими цінностями.

Ст. 11:

В управлінні культурною спадщиною Сторони зобов'язуються:

b) розробляти юридичні, фінансові та професійні рамки, які уможливляють здійснення спільної діяльності органів державної влади, експертів, власників, інвесторів, підприємців, неурядових організацій та громадянського суспільства;

d) поважати й заохочувати добровільні ініціативи, які доповнюють роль органів державної влади;

e) заохочувати неурядові організації, які беруть участь у збереженні спадщини, діяти в громадських інтересах.

Аналіз існуючих практик в різних країнах дозволяє зробити висновок про те, що:

- в більшості країн (наприклад, таких, як США, Нідерланди, Канада, Великобританія, Швеція, Литва, Франція) існують неурядові організації, які активно займаються темою Голокосту, а в окремих країнах (наприклад, таких, як Данія, Ізраїль, Німеччина) проекти про Голокост фінансуються державою;

- в деяких країнах музеї Голокосту є недержавними (наприклад, таких, як Великобританія, Канада, Нідерланди);

- в ряді країн музеї Голокосту створені спільно у партнерстві неурядових організацій та держави / органів місцевого самоврядування (наприклад, таких, як Польща, Латвія, Португалія, Іспанія, Аргентина).

Це свідчить, що міжнародна практика базується на принципах широкого діалогу між державою та суспільством в питаннях вивчення та меморіалізації Голокосту.

В ст. 15 Конституції України передбачено, що *суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена.*

До того ж, в п.п. 4-5 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939 – 1945 років» від 09.04.2015 № 315-VIII, передбачено, що:

«1. Основними формами увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років є:

4) сприяння об'єктивному та всебічному дослідженню історії Другої світової війни 1939-1945 років, відображенню подій війни, її жертв, діянь учасників у творах літератури і мистецтва, книгах та альбомах пам'яті, засобах масової інформації;

5) упорядкування, збереження та спорудження пам'ятників і пам'ятних знаків на вишанування пам'яті учасників та жертв Другої світової війни 1939-1945 років, створення музеїв, меморіальних комплексів, присвячених Другій світовій війні 1939-1945 років».

Положення пунктів 1-3 Міжнародного статуту меморіальних музеїв, затвердженого Міжнародним комітетом меморіальних музеїв пам'яті жертв публічних злочинів Міжнародного об'єднання музеїв та професійних працівників (ICOM), визначає наступні основні принципи комеморації в меморіальних музеях:

1. Загальна культура пам'яті не може бути і не повинна регламентуватися спеціальними декретами. З огляду на надзвичайно різний історичний досвід, меморіальні музеї повинні приймати співіснування різних способів комеморацій, і це має на меті плюралізм культури пам'яті. Організації повинні прагнути до співпраці, а не змагальності, яка може привести до боротьби за домінування.

Якщо мова йде про спільні заходи, спільна культура пам'яті може поступово розвинутися із безлічі розосереджених ініціатив.

2. Пліуралістична культура пам'яті також вимагає набору цінностей, що поділяється усіма. Вони визначені Загальною декларацією прав і свобод людини.

3. Меморіальні музеї, будучи сучасними історичними музеями, найчастіше присвячені пам'яті про публічні злочини проти меншин. Саме тому сучасні держави, уряди і місцеві спільноти несуть велику відповідальність перед меморіальними музеями і повинні оберігати їх колекції та забезпечити музеям найвищу ступінь свободи від політичних директив. У той же час, меморіальні музеї повинні бути тісно пов'язані із громадянським суспільством і робити спеціальні зусилля, спрямовані на інтеграцію меншин".

З усього вищевикладеного вбачається, що на передодні 80-х роковин трагедії Бабиного Яру, найкращим заходом для вшанування пам'яті жертв трагічних подій буде офіційне визнання Україною співіснування різних пам'ятних імперативів, пліуралізму культури пам'яті в питаннях дослідження та вшанування подій Голокосту, декларування спрямованості до досягнення співпраці держави та суспільства, створення спільної культурної пам'яті, а також повна відмова держави від будь-яких проявів нетерпимості та дискримінації у цих питаннях.

2. Мета та завдання прийняття проєкту Постанови

Проєкт покликаний засвідчити офіційну позицію Верховної Ради України, як представницького органу українського народу, щодо обрання державою подальшого європейського шляху вивчення та вшанування пам'яті жертв Голокосту, забезпечення рівних прав та можливостей участі суспільства у дослідженні, меморіалізації трагічних подій чи фінансуванні таких заходів.

Водночас, проєкт має на меті встановити заходи, які мають бути вчинені для вшанування пам'яті жертв нацизму, зокрема, заходи у зв'язку з 80-ми роковинами трагедії Бабиного Яру.

3. Загальна характеристика і основні положення проєкту Постанови

Проєктом Постанови пропонується:

задекларувати Верховною Радою України співіснування різних пам'ятних імперативів з питань подій Голокосту, плюралізм культури пам'яті, а також започаткувати державну підтримку та співпрацю з підприємствами, установами та організаціями (зокрема, з громадськими та благодійними), незалежно від форми власності, які вшановують пам'ять жертв нацизму, зберегти історичні пам'ятки, джерела історії та артефакти;

визнати неприпустимою політику монополізації в Україні у будь-якій формі доступу до вивчення, дослідження та вшанування трагічних подій Бабиного Яру та Голокосту та/або запровадження будь-яких заборон чи обмежень щодо створення та використання музеїв, комплексів та меморіалів, присвячених цим подіям за будь-якими ознаками;

організувати проведення міжнародної наукової конференції (вебконференції), присвяченої 80-м роковинам трагедії Бабиного Яру та увічненню пам'яті її жертв, забезпечити підготовку для цієї конференції тематичних матеріалів, публікацій, інсталяцій тощо;

визначити заходи з перегляду чинних норм законів з метою забезпечення дієвих способів організації спільної роботи на засадах рівності між державою та підприємствами, установами, організаціями (зокрема, громадськими та благодійними), незалежно від форми власності, та/або забезпечення належної державної підтримки таких підприємств, установ, організацій в процесі здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв трагедії Бабиного Яру та Голокосту;

ініціювати проведення аудиту та інвентаризації будівель, споруд та приміщень, що перебувають у державній, комунальній власності і не

використовуються, з метою подальшого ініціювання питання їх використання під потреби музеєфікації;

забезпечити встановлення Україною постійних відносин з міжнародними організаціями, що займаються збереженням пам'яті, проведенням досліджень подій Голокосту з метою подальшого обміну досвідом, колекціями предметів культурної спадщини (включаючи архівні документи), проведення спільних міжнародних конференцій, робочих груп та інших заходів;

розпочати визначення розміру витрат, необхідних для здійснення комплексних заходів з увічнення пам'яті жертв Голокосту (меморіалізація, 80-ті роковини трагедії Бабиного Яру, тощо) та шляхів фінансування таких витрат.

4. Стан нормативно-правової бази

Нормативно-правову базу в даній сфері складають:

Конституція України;

Закон України "Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років";

Закон України "Про культуру";

Закон України "Про охорону культурної спадщини";

Указ Президента України від 15.12.2020 року № 567/2020 "Про заходи у зв'язку з 80-ми роковинами трагедії Бабиного Яру та додаткові заходи щодо подальшого розвитку Національного історико-меморіального заповідника "Бабин Яр" та інші нормативно-правові акти.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація більшості положень проєкту постанови не потребує додаткових видатків з Державного бюджету України. Більше того, проєкт, навпаки, передбачає визначення Міністерством фінансів України необхідного рівня фінансування реалізації заходів з увічнення пам'яті жертв трагедії Бабиного Яру та Голокосту для того, щоб встановити розмір

видатків, які можуть бути здійснені за рахунок бюджетних коштів, та за рахунок залученого фінансування.

6. Прогноз результатів

Прийняття постанови сприятиме налагодженню діалогу між державою та суспільством з питань вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру та Голокосту та забезпечить вжиття належних заходів для подальшої меморіалізації та увічнення пам'яті жертв трагічних подій, стане ще одним кроком до національної єдності та міжетнічної злагоди в Україні.

Народні депутати України

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач:Потураєв Микита Русланович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B040000002A672E002C9F8E00
Дійсний до: 19.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 94д9/1-2021/136267 від 21.04.2021

484044

3